

Dabo, Mihovil. *Sve za Boga, vjeru i puk : biskup Juraj Dobrila u svom vremenu*. (Posebna izdanja Državnog arhiva u Pazinu ; sv. 36). Pazin : Državni arhiv u Pazinu, 2015. 287 str.

Knjiga Mihovila Dabe, višeg asistenta na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli, *Sve za Boga, vjeru i puk: biskup Juraj Dobrila u svom vremenu*, prema riječima samog autora njegova je doradena doktorska disertacija *Politička djelatnost Jurja Dobrile*, obranjena na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 2013. godine.

Odmah na početku valja upozoriti na jednu činjenicu. Tijekom stasanja hrvatske znanstvene historiografije nakon Drugog svjetskog rata u Istri, dvojica znanstvenika, obojica svećenici (Ivan Dukić i Makso Peloz), uočavajući, s jedne strane, važnost cjelokupnog društvenog rada biskupa Dobrile, a s druge, nedostatak znanstvene monografije o tom znamenitom Istraninu, namjeravali su sredinom 60-ih godina posvetiti se pisanju doktorske disertacije o Jurju Dobrili. Iz niza razloga svoje nakane nisu ostvarili. Iako je u hrvatskoj i talijanskoj historiografiji dugo vremena prisutno „Dobrilino pitanje“ kao važan historiografski problem, nitko do danas nije sustavno, metodologijom povijesne znanosti i interdisciplinarnim pristupom, osvijetlio „lik i djelo“ poznatog Biskupa, pa je Dabina knjiga tu „vapijuću prazninu“ primjereno popunila.

Nakon uobičajenih, *Predgovora* sa zahvalama brojnim pojedincima koji su mu pomogli u uobličavanju knjige i *Uvoda* u kojem iznosi stanje literature i izvora u svezi s Dobrilom, autor, kroz četiri cjeline – svaka cjelina ima nekoliko poglavlja, a svako poglavlje više potpoglavlja – nastoji odgovoriti na istraživačko pitanje istaknuto u samom naslovu knjige.

Prva cjelina, *Preporodni ideali i gruba stvarnost* (str. 19-67), s poglavljima: *Od Velog Ježenja do biskupske časti, Vizitacija 1858. i prijedlog ukinuća biskupije te Zastupnik naroda Istre*, uvodi nas u svijet Dobrilina djetinjstva, odrastanja i školovanja u rodnoj mu Istri i izvan Istre, o važnosti tog razdoblja za kasniju Dobrilinu intelektualnu, političku i duhovnu formaciju i orijentaciju. Dobrila je seljački sin koji svoje podrijetlo, svijet u kojem je niknuo, nosi sa sobom ne kao teret nego kao nadahnuće za iskorake prema novomu, drukčijemu svijetu. Jednom će prilikom reći da sve novo nije dobro samo zato što je novo niti je sve staro loše samo zato što je staro. Upravo ta dijalektika prožimanja starog i novog, urbanog i ruralnog, preporodnih ideala i grube stvarnosti, da se poslužim autorovom sintagmom, uz ostale kvalitete, daje znanstvenu težinu tekstu. K tomeu dobro poznati *curriculum vitae* znamenita Ježenjca, od potleušice u Ježenju do biskupske stolice u Poreču i Trstu i zastupnika u Istarskom saboru u Poreču i Carevinskom vijeću u Beču, u kojem se događaji često smjenjuju velikom brzinom, Dabo „uokviruje“ društvenim kontekstom, oslobađajući tako faktografiju njezine monotone suhoparnosti. Dobrila je čovjek svojeg vremena, pa i tada kad želi napraviti ili stvarno čini odmak od tog vremena. Bez svih zavičajnih i austrijskih sve do europskih „zavrzlama“, od onih društvenih, nacionalnih, političkih crkveno-vjerskih, slika o Dobrili bila bi nestvarna, previše opterećena njegovim položajem visokog crkvenog, a tada je to značilo i državnog, dostojanstvenika. S druge pak strane, zanemariti Dobrilinu formaciju i njegov položaj crkvenog premeta, značilo bi istrgnuti jedan važan, često određujući segment u njegovu djelovanju. Čini nam se da je autor u tome u potpunosti uspio. Dobrila je napokon čovjek od „krvi i mesa“ u neprestanu traženju puteva nadilaženja zadane društvene i crkveno-vjerske zbilje, pri čemu ne samo da ne zanemaruje tu zbilju, nego iz nje kreće i njoj se vraća.

I tada kad predlaže drukčija tumačenja nekih Dobrilinih nastupa, kao što je ono u nastupnoj poslanici na hrvatskom, u kojem pronalazi ne samo njegovu

„identifikaciju sa seoskim stanovništvom kojem je rođenjem pripadao“ nego i „namjeru da upućena poruka pronade do što većeg dijela vjerničke zajednice prisnim, prijateljskim pristupom“, Dabo dosljedno uvažava i poštuje nositelje „starijih“ interpretacija. Isto je i glede pitanja naslovnika, spomenutog kao „pre Anton“, i datacije tog pisma s 2. siječnja 1860. godine. Autor upozorava da bi dosad istican kao nespornan naslovnik, beramski župnik Antun Sironić, mogao biti i beramski župnik Antun Mogorović, a logičnijim mu se čini datiranje pisma početkom 1861., za što izvodi dokaze iz sadržaja pisma.

Dobrilina briga za probitke Porečke i Pulske biskupije, kako na duhovnom, tako i materijalnom planu, nije otupjela Biskupovo zauzimanje za uzdizanje biskupije, tj. povjerenih mu vjernika na političkom, prosvjetnom, kulturnom planu, što je bila posljedica njegove zdrave kršćanske antropologije koja čovjeka gleda kao cjelinu, ne odvajajući manihejski duhovno kao „čisto“, a materijalno kao „nečisto“. U tom je smislu bio dosljedan i odlučan u svojim nastupima u Istarskom saboru, nešto manje u Carevinskom vijeću u Beču. „Ne treba zanemariti ni činjenicu kako je Dobrila prijedlozima i govorima sudjelovao i u raspravama Istarskog sabora o mnogim pitanjima, pokušavajući na taj način potpomoci napredak i modernizaciju pokrajine. Sukladno, izabirući Dobrilu, Istra nije u bečki Parlament poslala isključivo čovjeka prihvatljiva režimu, nego i osobu neposredno upoznatu s pokrajinskim problemima“, zaključuje Dabo (str. 59.).

Druga je cjelina, *Osnovne smjernice Dobriline razgranate djelatnosti* (str. 67-133), podijeljena na pet poglavlja: *Biskupske vizitacije, Pokušaj poboljšanja duhovničkog položaja, Odnos sa svećenicima, Odnos s narodom i Prodor liberalizma*.

Biskupske su vizitacije određene kanonskim propisima bile izlazak na teren i upoznavanje stvarnosti u njezinoj konkretnosti i ogoljenosti. U susretu se s tom stvarnošću, drukčijom i dalekom od romantično-knjiških opisa, Dobrila nije obeshrabrio. Nosio je u sebi „nerv“ Božjeg poslanika i pomazanika, snagu kršćanskog optimizma koji su ga tjerali naprijed te nezaustavljivo poticali na raznovrsnu, „razgranatu“ djelatnost. O toj djelatnosti Dabo piše uravnoteženo i argumentirano, skalpelom povjesničara zarezuje duboko u osobne motive Dobrilina rada, ali i u društveni kontekst njegovih nastojanja. Unutar duhovno-pastoralne dimenzije vizitacija Dobrila je, primjećuje Dabo, „pri susretima s narodom promicao nacionalno-integracijske ideje, odnosno svijest o vlastitom nacionalnom identitetu“. Tu tvrdnju autor elaborira analizom nekih izvora koji jasno pokazuju i navedenu dimenziju kanonskih vizitacija.

U starijoj historiografiji romantične i općenito prikazane Dobriline jadikovke, kao porečko-pulskog biskupa, u svezi s kroničnim nedostatkom svećenika, zbog čega je bio spreman odreći se i biskupske časti kako bi se troškovi za održavanje biskupije usmjerili na pomoć i održavanje budućih duhovnika, autor je matematički egzaktno pokazao u čemu je bio manjak klera i Biskupovu veliku brigu da se nekako doskoči tomu problemu. Svjestan važnosti svećenika na vjerskom, ali i na širem nacionalnom planu, kao duhovne i nacionalno-političke elite, Dobrila je postavio visoke

kriterije za svećenike na moralnom i intelektualnom planu. Ponekim je svećenicima smetao Dobrilin strog odnos prema njima, predbacivali su mu „apsolutistički duh“. To je bio razlog njegova strožeg i krućeg odnosa prema svećenicima nego prema običnom puku. Izrastao iz siromašna i pomalo zapuštena istarskog hrvatskog ruralnog svijeta, čije je siromaštvo kasnije tijekom vizitacija dobro upoznao, smatrao je da taj svijet treba podići na svim područjima, prenijeti mu kršćanske vrednote, dati mu u ruke dobru, odgojnu knjigu, podići mu ponos i svijest o vlastitom identitetu. O svim tim, ali i drugim dimenzijama Dobrilina rada s narodom i za narod Dabo donosi niz zanimljivih detalja.

Na kraju je ove cjeline poglavlje o Dobrilinu odnosu prema nadirućem liberalizmu i dogmi o papinoj nezabludivosti proglašenoj na Prvom vatikanskom koncilu (1869./70.). Što se tiče odnosa prema liberalizmu, autor ispravno primjećuje da je Dobrila uočio sve zamke i opasnosti koje liberalizam, kako onaj filozofsko-antropološki, tako i onaj društveno-politički, nosi za Katoličku crkvu, ali i za nacionalni identitet njegovih hrvatskih vjernika. Naime, nastojeći eliminirati Crkvu, oblikovateljicu i braniteljicu tog identiteta, liberalizam je talijanskoj političkoj eliti, listom iz liberalnih krugova, otvarao put za ostvarenje njihova plana o asimilaciji istarskih Hrvata. Na Prvom se vatikanskom koncilu našao u manjini onih biskupa, među kojima je jedan od utjecajnijih i glasnijih bio njegov prijatelj đakovački biskup Strossmayer, protivnika izglasavanja dogme o papinoj nezabludivosti u pitanjima vjere i morala. Kad je dogma usvojena u skladu s onom *Roma locuta causa finita* – „Rim je rekao i stvar je završena“, prihvatio je odluku većine, ostao vjeran papi i Crkvi. Time nije ništa izgubio na svojoj vjernosti povjerenim mu vjernicima, posebno onima iz hrvatskog i slovenskog kulturno-etničkog kruga. Kao i u mnogim drugim slučajevima, autor i tu vješto, manirom profesionalnog povjesničara, izbjegava vrijednosne sudove, bilo o Dobrilinu odnosu prema liberalizmu, bilo o ponašanju na Koncilu i poslije Koncila.

U trećoj cjelini, naslovljenoj *Dobrilina djelatnost sedamdesetih godina* (str. 135-192), s poglavljima: *Naša sloga, Izbori 1873. i posljedice, Na tršćansko-koparskoj stolici, Dječjačko sjemenište*, autor analizira zrelo razdoblje Dobrilina rada, obilježeno prepoznatljivim iskoracima da Crkvi, potiskivanoj s društvene scene idejama i praksom liberalnoga koncepta, osigura odgovarajuće mjesto. Na tom je tragu razumljivo Dobrilino zauzimanje oko pokretanja *Naše sloge*, „poučnog, gospodarskog i političkog lista“ jasne kršćanske orijentacije, namijenjenog istarskomu seljaku. Upravo je *Naša sloga* odigrala izvanredno važnu, moglo bi se reći čak presudnu ulogu u preobrazbi „istarskih seoskih žitelja u političke subjekte“. Upravo su prva godišta *Naše sloge* nastojala „istarskom seljaku osvijestiti ovisnost njegova životnog standarda i prevladavanja svakodnevnih teškoća o uspjehu nacionalnog pokreta, te slabo obrazovanom čitateljstvu približiti upravnu strukturu u Istri i objasniti pravila izbora za općinska vijeća, Istarski sabor, a od 1873. i za bečko carevinsko vijeće“ (str. 141-142).

Upravo su izbori za Carevinsko vijeće godine 1873. tema kojoj Dabo posvećuje dosta prostora. Uznepredovali nacionalno-integracijski procesi među istarskim

Hrvatima, manifestirani u prvim taborima, čitaonicama i izbornim rezultatima za općinska vijeća, ipak nisu bili toliko snažni da bi Dobrili osigurali pobjedu na izborima za Carevinsko vijeće spomenute 1873. godine. Kandidiran u zapadnoj Istri, gdje je talijansko građanstvo imalo dominantan politički utjecaj, kao jedina moguća odgovarajuća protuteža talijanskomu kandidatu, ipak nije prošao. Više od poraza Dobrilu je boljela predizborna retorika u kojoj nije nedostajalo optužbi na račun biskupa kojeg su talijanski liberali doživljavali kao dvostrukog nepomirljivog neprijatelja – idejno-svjetonazorskog i nacionalno-političkog. Stalne optužbe kojima je bio izložen od početka svojeg biskupovanja u Poreču, nakon izbornog poraza postale su još učestalije i oštrije, što se jasno vidi iz Dobrilina pisma bečkom kardinalu Rauscheru 1875., koje autor u cijelosti donosi, a u kojem ga Dobrila moli da mu pomogne „pri mom izbavljenju iz ovog teškog stanja“. Pa iako nezavidan, Dobrilin položaj u Poreču nije bio presudan za njegov premještanje na čelo Tršćansko-koparske biskupije, no, ipak je pomogao tomu transferu, primjećuje Dabo.

O okolnostima imenovanja Dobrile tršćanskim i koparskim biskupom, tj. razlozima opredjeljenja civilne vlasti baš za njega, autor pruža jasne dokaze iz kojih je očito da su u tome važnu ulogu imale njegove osobne moralne i intelektualne sposobnosti, dokazana odanost Monarhiji i kruni te nada da će zbog svojih ne toliko naglašenih nepopustljivih stavova lakše biti prihvaćen od strane liberalna Trsta. Što se tiče tog potonjeg, Dobrila nije ostvario očekivanja vladinih krugova, njegov rad u Trstu okvalificiran je kao onemogućavanje bilo kakve perspektive u suradnji s tršćanskim liberalima. I u novoj sredini, suočen s nedostatkom svećenika, Dobrila je sve snage upregnuo ne bi li u Pazinu otvorio malo sjemenište. Vjerovao je da bi sjemenište pomoglo rješavanju manjka svećenika, te rak-rane duhovno-pastoralnog života njegove tadašnje, ali i bivše biskupije. Međutim, kako ističe Dabo, na poslovični financijski problem, koji je otežavao realizaciju Dobrilina projekta, nadovezalo se zajedničko suprotstavljanje talijanskih katolika i liberala koji su sjemenište u Pazinu smatrali ustanovom za promicanje „slavenstva“ Istre.

Dobrilin *Dnevnik 1879. godine i Posljednje godine i smrt* dva su poglavlja četvrte, ujedno i posljednje cjeline naslovljene *Prema zaključku* (str. 193-207). Iako *Dnevnik*, otkriven tek 2011., ne donosi neka „prevratnička otkrića koja bi iz temelja izmijenila predodžbu o središnjem pokretaču hrvatskog narodnog preporoda u Istri“, on je, napominje autor, zanimljiv jer nas uvodi u Biskupov intimni svijet koji je teško iščitati iz njegovih službenih spisa. Iz Dobrilinih dnevničkih bilješki može se vidjeti, nastavlja Dabo, njegova zabrinutost, pa i određeni pesimizam, zato što je sekularizacija, kao posljedica prodora liberalizma, zahvatila i istarske ruralne sredine, tradicionalno odane Crkvi i njezinu učenju. No, unatoč svemu, nije se predavao, do kraja života ustrajao je u svojoj mnogovrsnoj djelatnosti vjerujući u njezine rezultate. To će jasno potvrditi i njegova oporuka u kojoj je sredstva za otvaranje sjemeništa, kad je vidio da od toga neće biti ništa, prenamijenio u Zakladu za pomoć siromašnim istarskim đacima.

Knjiga završava *Zaključkom* u kojem autor sintetizira ono što je naširoko izložio i obrazložio na prethodnim stranicama. Ukratko, to je bogata i raznovrsna djelatnost biskupa Dobrile i njezine posljedice na svim područjima društvenog života istarskih Hrvata. Slijede *Prilozi*, odnosno prijepisi devet dokumenata s potpisom Jurja Dobrile. Na kraju je popis izvora i literature, kazalo osobnih imena i toponima, sažetak na hrvatskom, talijanskom i engleskom jeziku te autorov kratak životopis (str. 208-287).

Autor je na temelju uvida u bogato arhivsko gradivo i literaturu uspješno odgovorio na istraživačko pitanje: Kakva je bila uloga Jurja Dobrile u crkveno-vjerskom, nacionalno-političkom, gospodarsko-socijalnom, odnosno cjelokupnom društvenom životu Markgrofovije Istre u vrijeme njegova biskupskog djelovanja u prijelomnim vremenima istarske povijesti od 1858. do 1882. godine? Manje-više poznate činjenice iz Dobrilina javnog, crkvenog i političkog djelovanja stavljene su u kontekst onodobnih složenih društvenih prilika. Dabo je, usto, metodologijom povijesne znanosti i interdisciplinarnim pristupom zaronio dublje u složenu i slojevitu istarsku stvarnost sredine i druge polovice 19. stoljeća, osvjetljujući utjecaj društvenih prilika na Dobrilu, ali i Dobrilin na te prilike. Potrebno je, također, istaknuti kako autor ne pada u zamku promatranja prošlosti naočalama sadašnjosti, čime se Dobrilin model djelovanja nudio kao rješenje svih dvojbi i problema sadašnjosti, nego dosljedno poštuje „drugotnost prošlosti“. Dobrilino djelovanje promatra kao dio nacionalno-integracijskih i modernizacijskih procesa na istarskom poluotoku u to vrijeme. Zbog navedenih, ali i drugih, razloga vjerujemo da će knjiga pronaći put do stručne, ali i šire čitalačke javnosti.

Stipan Trogrlić